

DZIAŁAŃOŚĆ OŚWIATOWO - EDUKACYJNA KLASZTORU IMBRAMOWICKIEGO W OKRESIE XVI-XX W

L. Sobol, Działalność oświatowo - edukacyjna klasztoru imbramowickiego w okresie XVI – XX wieku
w: L. Sobol, Kultura Klasztoru SS. Norbertanek w Imbramowicach
Kraków, 2007

1. Skrót historii rozwoju działalności edukacyjnej klasztoru

Z „Księgi wizytacji klasztoru” przez biskupów krakowskich, zachowanej w archiwum klasztornym wynika, iż już pod koniec XVI wieku klasztor Sióstr Norbertanek w Imbramowicach przyjmował na tzw. wychowanie „panienki świeckie” z zamożnych rodzin z terenów ówczesnej Rzeczypospolitej. „Dla Panien, które do klasztoru dają na ćwiczenia, niech będzie osobne mieszkanie na dole, i tam pod chórem Mszy św. Niech słuchają przez kraty”... Jest to cytat z Dekretu Jego Eminencji biskupa krakowskiego Jerzego Radziwiłła z 1594 roku.¹ Bliższych informacji dotyczących programu i systemu edukacyjnego kroniki klasztoru z tego okresu nie podają. Można jedynie przypuszczać, iż nacisk w wychowaniu „panienek świeckich” w klasztorze, kładziony był w tym okresie przede wszystkim na treści religijne.

Informacji o realizowanej w klasztorze działalności edukacyjnej kronika klasztorna dostarcza dopiero po 1703 roku, po objęciu urzędu ksieni przez Zofię Grothównę – pochodzącą ze szlacheckiego rodu Grothów, promieniującą pobożnością, ale i również energią działania. Za czasów jej kadencji przełożeńskie (1703 – 1741) wspaniale rozwijało się nauczanie klasztorne.

Kształcono tutaj córki pierwszych rodzin w kraju, ale i również córki rodzin niezamożnych, które klasztor utrzymywał z własnych funduszy. Był to w tym okresie, rodzaj stypendium naukowego, do tej pory w Polsce forma indywidualnej dotacji na naukę – nieznana. Liczba dziewcząt kształcących się w klasztorze jest aktualnie trudna do ustalenia, ze względu na brak dokładnych danych źródłowych w tej kwestii.² Młodzież wychowywana była w duchu religijnym i patriotycznym. Szczególny akcent kładziono na wyrobienie i ugruntowanie cnót charakteru. Z przedmiotów ogólnych uczono pisania i czytania, śpiewu, robót ręcznych (szycie, haftowanie) oraz

¹ ANI, Księga wizyt Kapituły Katedralnej Krakowskiej, k. 25

² M.S., *Siedemsetletnie*, s. 71

języków obcych tj. francuskiego i niemieckiego. Wiek uczennic był dość zróżnicowany i mieścił się w przedziale wiekowym od 3 do 20 lat. W szkole uczyły się np. dwie córki wojewody braclawskiego Jordana liczące 18 i 20 lat, ale również i 3-letnia Ewa Ponińska – córka wojewody poznańskiego.³

Zatem, można sądzić, iż w większości przedmiotów nauka w tej szkole prowadzona była indywidualnie i poziomem dostosowana była do wieku i zdolności uczennic.

Obok córek rodzin zamożnych i szlachty, w klasztorze kształciły się córki mieszczan krakowskich, biedniejszej szlachty, a nawet dziewczęta z rodzin żydowskich, które często przyjmowały wiarę katolicką. Jedną z nich, Anna Leyman, po ukończeniu nauki wstąpiła do klasztoru i przez długie lata jako wzorowa zakonnica pełniła szereg funkcji klasztornych z mistrzynią nowicjatu włącznie. Zmarła, jak podają zapiski klasztorne, w 1807 roku „długie życie przypieczętowane piękną śmiercią”.⁴

Okres rozbiorów Polski to czas, w którym siostry zmuszone były zawiesić swoją działalność, gdyż władze zaborcze (Imbramowice znajdowały się pod zaborem austriackim) nie zezwoliły na prowadzenie tego typu dzieła.

Dopiero po 1805 roku za rządów ksieni Marianny Kozubskiej (1804-1834) udało się uzyskać zgodę władz na uruchomienie szkoły, pod nazwą „elementarnej”. Przyjęto na nowo pierwsze uczennice (10), tym razem wyłącznie z biednych rodzin, na bezpłatne nauczanie, które realizowane było wyłącznie w oparciu o austriacki program rządowy. W 1806 roku szkołę wizytował CK inspektor szkolny ksiądz Gruber⁵ sprawdzając warunki bytowe uczennic, ich umiejętności pisania i wymowy po niemiecku, jako iż był to główny przedmiot nauczania w szkołach młodzieży pod zaborem austriackim.

W 1834 roku nowo wybrana ksieni klasztoru Wiktoria Zdanowska (1834-1848) wraz ze mistrzynią nowicjatu, Bronisławą Świtanowską – ówczesną szkołę elementarną, za zgodą i wiedzą władz zaborczych – podniosły do rangi 4 – klasowego Instytutu wyższego dla dziewcząt. Instytut ten cieszył się na obszarze Polski rozbiorowej wysoką renomą, o czym świadczy fakt, iż rodzice z najdalszych zakątków Polski, właśnie do Imbramowic dawali swoje córki na wychowanie.

³ Tamże, s. 71

⁴ Tamże, s. 72

⁵ Tamże, s. 92

Nauczaniem i wychowaniem zajmowały się osobiście siostry, natomiast do nauki języków obcych sprowadzono guwernantki z zagranicy.⁶ W tym czasie w szkole prowadzone były zajęcia z następujących przedmiotów: religii, języków obcych, geografii, historii, arytmetyki i przyrody. Za czasów ksieni Bronisławy Świtanowskiej (1848-1866) instytut był w ciągłym rozwoju osobowym. Liczba uczennic w latach 60 XIX wieku dochodziła do 60, zgrupowanych w czterech klasach. Zgodnie z tradycją szkoła nadal przyjmowała na naukę i wychowanie, czyli na tzw. Pensję uczennice również z biednych rodzin. Bezpośrednio przed powstaniem styczniowym w 1863 roku system szkolny w Imbramowickim klasztorze uległ dodatkowo pewnym modyfikacjom polegającym na dwustopniowym kursie nauczania. Klasy niższe koncentrowały się na przygotowaniu elementarnym (podstawowym), a klasy wyższe przyswajały już materiał znacznie poszerzony, w zakresie przedmiotów, jakie wprowadziła do programu nauczania założycielka instytutu – ksieni Wiktoria Zdanowska w 1834 roku.

Wśród bogatszych warstw okolicznej szlachty i ziemiaństwa, w II połowie XIX wieku a mających szczególną estymę dla imbramowickiego klasztoru i jego szkoły, narodził się zwyczaj fundowania stypendium dla uczennic z biednych rodzin. Na uwagę zasługuje treść testamentu, jaki sporządziła przed swą śmiercią w 1849 roku Jadwiga z Siemińskich hr. Mioszewska, właścicielka Zagórza i Klimontowa, jedna z wielu dobrodziejek klasztoru.⁷ Zapiła ona testamentem 1200 złp, od których rocznie jej sukcesor (Jacek Siemiński) miał wypłacać klasztorowi imbramowickiemu kwotę 600 złp. na utrzymanie jakiejś ubogiej panienki, którą szanowne siostry wezmą pod opiekę, nauczać ją będą, co właściwie kobiecie jest potrzebne, ugruntują w pobożności oraz wdrożą do robót. Gdyby taka panienka, po ukończeniu nauk miała wokalje do zakonu, obligując bratanka mego(J.S.), aby dał jej na wyprawę 1000 złp.

O atmosferze panującej w instytucie przyklasztornym w II połowie XIX wieku świadczy najlepiej treść książeczki noszące tytuł Listy Nauczycielki. Książeczka ta zawiera listy siostry Melanii Kolnarskiej z imbramowickiego klasztoru, pisane do brata w Warszawie, z lat 1860 – 1862,⁸ a wydane później drukiem w Warszawie, w 1868 roku. A oto fragmenty trzech z nich, pierwszy z listu z 14 lipca 1860 r.:

⁶ Knapiński, *Św. Norbert*, s. 212

⁷ ANI, „Interes zapisu ś. p. hrabiny Mioszewskiej dla Zgromadzenia naszego”, L. 42

⁸ M. Kolnarska, *Listy nauczycielki*, Warszawa 1868, s. 20-24

„...wszystkie tu twarze wypogodzone i jasne, obejście jednych miłe i wytworne, drugich potulne i skromne nad wyraz. Przełożona nasza s. ksieni Bronisława Świtanowska jest to osoba wielkiej dobroci a przy tym takiej powagi, że wszyscy są przed nią pokorni. Jej praktyczności i energii wiele zawdzięcza pensja tutejsza. Prowadzi wszystko ślicznie, we wszystkim umie utrzymać porządek. Trudno spotkać razem tyle powagi i energii z jednej i dobroci i delikatności z drugiej strony. Silną ręką ujęła rządy zakładu ze stu przeszło osób złożonego a wszyscy chętnie jej słuchają, odbierając ustawicznie dowody opieki, troskliwości i pamięci...”

I drugi z 29 września 1860 r.:

„...Mamy tu cztery guwernantki (nauczycielki):dwie Polki, jedną Niemkę, jedną Francuzkę(...)W najwyższej klasie, ze szczególną troskliwością jest pielęgnowane gospodarstwo domowe. Wychowanki nasze słyną ze swej praktyczności. Po powrocie do domu wychodzą one niedługo za mąż, zostając wzorowymi matkami i żonami. Rodzice ich twierdzą, że pod tym względem nasza przełożona ma nadzwyczaj szczęśliwą rękę, a rozwiązanie zagadki jest właśnie w tem, że ich tu na salonowe lalki nie wychowano.”

I trzeci fragment z listu s. Melanii z 18 sierpnia 1861 r.:

„ciągle na pensji utrzymywano bezpłatnie 12 panienek, a przy szkolnej kuchni żywiło się jeszcze pełno sierot...”

Te trzy fragmenty z listów pisanych do brata w Warszawie przez s. Melanię, nauczycielkę tutejszej „pensji” dobitnie świadczą o wspaniałej atmosferze panującej w szkole, szacunku, jakim darzona była przez podwładnych i uczennice – ksieni klasztoru oraz sprawdzonym modelu wychowawczym panującym w szkole osadzonym głęboko na polskich tradycjach religijno-patriotycznych, a których w tym przypadku źródłem jest Norbertańska reguła życia klasztornego.

Ten tak wspaniale rozwijający się zakład oświatowo wychowawczy, zakończył tak ważny etap swej działalności w 1864 roku. Było to konsekwencją restrykcji caratu względem Polaków za wzniesienie i udział w Powstaniu Styczniowym 1863 r. (Imbramowice w tym okresie znajdowały się pod zaborem rosyjskim). Odwołania ksieni klasztoru do władz w Warszawie, nie przyniosły żadnego skutku, pomimo iż coroczne inspekcje wizytatora carskiego w szkole dawały świadectwo starannego

nauczania i wychowania pensjonariuszek tego instytutu, w tym również obowiązkowego języka rosyjskiego.

Ukaz carski z 28 listopada 1864 roku definitywnie zlikwidował szkołę i internat, zarekwirowano majątek klasztorny oraz zamknięto nowicjat.⁹

Druga połowa XIX wieku to okres wzmożonych szykan klasztoru ze strony zaborcy, w szczególności materialnych, a zmierzających do takiego zubożenia klasztoru, aby został skasowany.

Dopiero po przeszło sześćdziesięciu latach, po I wojnie światowej, w odrodzonej Polsce, za rządów ksieni Stefanii Czerkiewicz (1917-1924) i przy poparciu i zaangażowaniu JE biskupa kieleckiego Augustyna Łosińskiego, w dniu 15 listopada 1919 r. – szkoła klasztorna dla dziewcząt wiejskich została ponownie otwarta. Szkoła ta uzyskała koncesję i subwencję od Ministerstwa Rolnictwa RP oraz subwencję na pokrycie pensji dla czterech nauczycielek i „frekwencji”. W 1923 roku, podczas parcelacji gruntu klasztor odzyskał budynek, wzniesiony jeszcze w latach 1758 – 1769, a bardzo zniszczony podczas I wojny światowej. Dzięki wysiłkom ksieni S. Czerkiewicz został on gruntownie wyremontowany i przystosowany do użytku edukacyjnego. W 1926 r. szkoła zaczęła funkcjonować w nowo wyremontowanym budynku. Liczba uczennic wynosiła wtedy 40 dziewcząt, ale „odnowicielka” szkoły, ksieni S. Czerkiewicz już tego momentu nie doczekała. Zmarła ona w 1924 roku pozostawiając w głębokim smutku i żalu nie tylko siostry, ale również uczennice i ich rodziców, a czego dowodem są liczne listy kondolencyjne od rodziców uczennic nadesłane na ręce nowej ksieni klasztoru.¹⁰ Przechowywane są one do dziś w Archiwum Klasztornym. Jej następczyni, ksieni Konstancja Łukowicz (1924-1948), kierowała szkołą przyklasztorną, której ówczesna nazwa brzmiała „Szkoła Gospodarstwa dla Dziewcząt” – do 1948r. Za jej kadencji szkołę gospodarczą w Imbramowicach ukończyło 29 roczników uczennic, po 40 każdy, co daje ogólną liczbę ok. 920 absolwentek, za cały okres działalności szkoły od 1919 do 1948 roku. Przyjęty w szkole „norbertański” model nauczania i wychowania młodych dziewcząt pochodzących z różnych warstw społecznych, na tzw. Pensji przez klasztor imbramowicki prowadzonej, oparty był na wzajemnym szacunku uczennic i

⁹ M.S., *Siedemsetletnie*, s. 110

¹⁰ ANI, J. Zdanowski, *Klasztor i kościół SS. Norbertanek w Imbramowicach (mps)*, s. 42

przełożonych z jednej strony i atmosferze dobroci i przyjaźni w szkole panującej z drugiej strony.

Model ten w imbramowickiej szkole dodatkowo został wzbogacony wybranymi elementami z nauki i zasad proponowanych przez św. Norberta, w zakresie i stopniu możliwym do realizacji w codziennym życiu przez osoby świeckie.

Z początkiem XX wieku ten norbertański model wychowania, został dodatkowo ubogacony o nowe formy nauczania i treści, również patriotyczne, a wypracowane pod koniec XIX wieku przez generałową Jadwigę z Działyńskich Zamoyską (1831-1923), w prowadzonej przez nią, w II połowie XIX w. w Zakopanem-Kuźnicach „Szkole Życia chrześcijańskiego i Domowej Pracy” wraz z internatem, dla dziewcząt pochodzących z rodzin polskich z trzech zaborów (status społeczny rodziców nie odgrywał w przyjęciu do szkoły żadnej roli). Jadwiga Zamoyska, sama wszechstronnie wykształcona, mówiąca płynnie kilkoma językami, humanistka i energiczna organizatorka – była również wielką patriotką, katoliczką i mistyczką.¹¹ Jej niemal 20godzinny dzień pracy wychowawczej w szkole, był równocześnie czasem nieustannej modlitwy za odrodzenie Polski, za Polki i Polaków, za kościół powszechny i ojczyznę, za swoje uczennice (przez cały okres funkcjonowania szkoły było ich prawie 3000) dla których była matką i przyjaciółką, ale przede wszystkim przełożoną i nauczycielką. Jej model wychowawczo-edukacyjny, który z powodzeniem stosowała wśród swoich uczennic, opierał się na trzech podstawowych filarach, które skrótowo scharakteryzować możemy następująco:

Filar pierwszy wychowania uczennic miał za zadanie wyrabianie wśród nich zdolności manualnych. Były to tzw. prace ręczne.

Filar drugi wychowania koncentrował się na wyrobieniu umiejętności samodzielnego myślenia, prawidłowego kojarzenia faktów i wyciągania z nich logicznych wniosków. Były to tzw. prace umysłowe.

Filar trzeci wychowania obejmował swym zakresem kształtowanie charakteru uczennic w duchu chrześcijańskim zasad obyczajowo – moralnych, a wynikających bezpośrednio z treści Pisma Świętego. Były to tzw. Prace duchowe.

¹¹ ANI, Odbitka z życiorysu J. Zamoyskiej

Na tych zasadach (filarach) oparte było nauczanie powszechne i wychowanie ówczesnego pokolenia młodych Polek, które miały szczęście uczestniczyć w zajęciach w Zakopanem – Kuźnicach.

O wysokim poziomie wychowania i nauczania w tej szkole najlepiej świadczy fakt pochwały udzielonej Zamoyskiej przez papieża Leona XIII, w specjalnym na tę okoliczność wydanym w 1886 – Breve.¹²

Ten model nauczania i wychowania uczennic i pracy z nimi tak indywidualnej, jak i w zbiorowości klasy, przeniosła na grunt imbramowickiej szkoły jedna z nauczycielek w Kuźnicach – p. Julia Łukaszewska. Przyjechała ona do Imbramowic z Zakopanego, w 1919 roku z zamiarem zorganizowania a później kierowania imbramowicką szkołą dla dziewcząt. W konsekwencji bliskich kontaktów tak służbowych, jak i towarzyskich z przełożoną klasztoru i zakonnicami, zdecydowała się ona wstąpić do klasztoru Norbertanek w Imbramowicach. Śluby wieczyste złożyła w 1922 roku przybierając imię Maria i już jako zakonnica prowadziła i kierowała imbramowicką szkołą gospodarczą do 1939 r.

Wypracowane w szkole zakopiańskiej zasady i metody wychowawcze, s. Maria Łukaszewska wprowadziła do stosowania w imbramowickiej szkole, funkcjonującej pod nazwą Szkoły Gospodarczej, którą kierowała do 1939 r. W tym czasie szkołę ukończyło kilkaset dziewcząt, otrzymując wykształcenie powszechne, jak i zawodowe (rolnicze). Zostały one również ukształtowane etycznie i moralnie w duchu katolickim.

Dewizą generałowej Zamoyskiej, ale także siostry Marii (Julii) Łukaszewskiej, która ją propagowała wśród swoich uczennic, było:

„Służyć Bogu, służąc Ojczyźnie
Służyć Ojczyźnie, służąc Bogu”

Dodatkowo przekładało się to na już na wypracowany w imbramowickiej szkole model wychowawczy, który streszczał się w haśle „czyń dobrze”. Było ono, wyartykułowane w tytule gazetki szkolnej „Imbramowiczanka”, która ukazywała się regularnie nakładem szkoły w latach 1930-1939 jako miesięcznik.¹³

W 1948 roku władze komunistyczne ówczesnej Polski restrykcyjnymi zarządzeniami zlikwidowały szkołę, internat, a majątek tak szkolny, jak i klasztorny

¹² J. Zamoyska, *Zapiski z rekolekcji*, Lublin 2004, s. 23

¹³ *Imbramowiczanka*, 1(1931) nr 1

upaństwowiły, przekazując go (szkoła, spichlerz, zabudowania gospodarcze) nowotworzonemu Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu w Imbramowicach – PGR-owi, który je użytkował (ale również i dewastował) do 1990 r. Odzyskane po 1990 roku zabudowania, w tym budynek szkoły, spichlerza i budynki gospodarcze – są obecnie w stanie ciągłego remontu kapitalnego. W pierwszej kolejności rozpoczęto renowację budynku byłej szkoły przyklasztornej, który został poddany pracom remontowym i adaptacyjnym na dom rekolekcyjny i pielgrzymy dla potrzeb rozwijającego się Sanktuarium Męki Pańskiej.

2. Wydawnictwo szkolne „Imbramowiczanka”

Temu właśnie powyżej wspomnianemu przedsięwzięciu wydawniczemu szkoły należy poświęcić następne zdania tego rozdziału, gdyż wpisuje się ono w ramy modelu wychowawczo - edukacyjnego tej szkoły, stanowiąc swoistego rodzaju ewenement w systemie szkolnictwa polskiego w tamtych latach i nie tylko.

Wspomniana gazetka – redagowana przez same uczennice szkoły i jej absolwentki pod kierunkiem s. Marii Łukowskiej i powstająca również przy współdziałaniu absolwentek tej szkoły, które swe artykuły do gazetki nadsyłały drogą pocztową - poruszała w swej treści główne problemy społeczne oraz etyczne, nurtujące ówczesną młodzież żeńską (nie tylko pochodzącą ze wsi), ale i była poradnikiem w różnych dziedzinach gospodarki wiejskiej (ogrodnictwo, sadownictwo, mleczarstwo). Gazetka podawała również informacje istotne dla tego okręgu (Imbramowice – Miechów – Olkusz – Skąła). Zamieszczała sprawozdania z wycieczek lub pielgrzymek uczennic odbytych w ramach programu szkolnego, publikowała listy absolwentek do kierownictwa szkoły i klasztoru. Gazetka informowała też m.in. w krótkich poradach o metodach prawidłowego wychowania i wyżywienia dzieci, szczególnie niemowląt. (ryc. nr 17)

Tak więc podsumowując tę skrótową charakterystykę niniejszej publikacji i jej oficynę wydawniczą, której funkcję pełniła szkoła imbramowicka, można powiedzieć, iż spełniała ona wielką rolę w integracji społeczności lokalnej młodych obywaterek tak uczennic, jak i jej absolwentek, a podejmując konkretne tematy z zakresu życia codziennego szkoły i problemy wsi wiązała duchowo i emocjonalnie absolwentki ze szkołą i jej charyzmą. Ponadto wydawnictwo to w sposób celny realizowało w

praktyce, podstawowe metody wychowawcze szkoły, których system ideowy opierał się na wspomnianym już wcześniej „trzy filarowym” modelu pracy z uczennicami. Kształtował on wśród młodzieży żeńskiej, oraz rozwijał indywidualne cechy osobowe, umysłowe, charakteru, ale także budował podstawy moralno-etyczne uczennic na fundamencie zasad chrześcijańskich.

Reasumując ten rozdział, poświęcony działalności Klasztoru imbramowickiego na niwie oświatowo – wychowawczej, na przestrzeni XVII – XX wieku, prowadzonej wśród młodzieży żeńskiej, tak wiejskiej, jak z innych warstw społecznych, w różnych okresach funkcjonowania naszego państwa należy stwierdzić, iż zawsze ona odpowiadała swym modelem edukacyjnym na aktualne zapotrzebowania i oczekiwania Rzeczypospolitej, a model ten zawsze był oparty na wartościach, wynikających z Ewangelii i Reguły Zakonnej Św. Norberta.

W rozwoju szkoły i okresach jej funkcjonowania możemy wyróżnić 3 główne historyczne etapy. Etap I to okres od ok. 1594 do 1792 r., kiedy to szkoła imbramowicka rozwijała się tak pod względem metod nauczania i wychowania, ale i również pod względem ilościowym uczennic do tej szkoły uczęszczających. Trzeci rozbiór Polski definitywnie ten okres zakończył.

Etap II to okres od 1805 do 1864 roku, w którym szkoła imbramowicka wykształtowała i realizowała swój indywidualny model edukacyjny pracy z młodzieżą tak z zakresu przedmiotów podstawowych, jak i gospodarczych.

Etap III to okres od 1919 do 1948 roku, okres realizowania i rozwijania nadal swoich „norbertańskich” zasad edukacji, wzbogaconych o nowy model edukacyjny wypracowany przez J. Zamoyską w jej szkole w Kuźnicach pod koniec XIX w.

Rozdział niniejszy, poświęcony działalności edukacyjnej Klasztoru Imbramowickiego, będącego konwentem o ścisłej klauzurze, tzw. papieskiej, w swej treści problemowej, jak i historycznej jest syntezą opisującą 300-letnie przedsięwzięcie edukacyjne klasztoru i na pewno winien być poddany szerokiej analizie badawczej i naukowej. Zadaniem tego rozdziału było zasygnalizowanie tego ważnego dla Polski zakresu działalności Klasztoru P.P. Norbertanek w Imbramowicach, a w kontekście całej publikacji ukazanie tego kierunku działalności klasztoru, jako wyjątkowej inicjatywy, przynoszącej niewymierne korzyści dla wszystkich.

BIBLIOGRAFIA

(wybrane pozycje)

Źródła archiwalne

Archiwum Norbertanek w Imbramowicach

J. Zdanowski, *Klasztor i kościół Sióstr Norbertanek w Imbramowicach*, (mps)

Źródła drukowane

Kolnarska M., *Listy nauczycielki*, Warszawa 1868

Zamojska J., *Zapiski z rekolekcji*, Lublin 2004

Opracowania

Knapieński W., *Św. Norbert i jego Zakon*, Warszawa 1884

M.S, [M. Łukaszewska, M. Sebald], *Siedemsetletnie dzieje (1226 – 1926) Klasztoru PP Norbertanek w Imbramowicach*, Przemyśl 1926